

B. Stenge Csaba

Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (1. rész)¹

Bevezetés

Az 1939. március 23-án reggel az Ung folyó völgyétől nyugatra, szlovák területre történő behatolás magyar szempontból a Kárpátalja visszacsatolása során folytatott hadműveletek második – záró – fázisát jelentette. Ennek során egy korlátozott célú előrenyomulással a magyar csapatok jobban védhető határokat igyekeztek kialakítani az Ung völgyében Lengyelország felé vezető, stratégiai fontosságú vasút- és közútvonal biztosítására. Szlovák szempontból ez egy jóval nagyobb jelentőségű konfliktus volt, mivel a korabeli szlovák katonai-politikai közvélemény a magyar katonai akció nyomán a frissen, 1939. március 14-én függetlenné váló ország önállóságát, pusztán létét érezte veszélyben. Ezért is kapta náluk ez az időben és térben korlátozott magyar hadművelet a „malá vojna” („kis háború”) elnevezést, és ezért foglalkozik vele oly sokat mindmáig a szlovák történettudomány.

Előzmények

A Kárpátalja visszacsatolása során végrehajtott hadműveletek második, befejező fázisát az Ung völgyétől nyugatra végrehajtott hadműveletek jelentették. A magyar katonai vezetés a térségben a honvédség korlátozott célú előretörését azért rendelte el, hogy jobban védhető, természetes határokhoz jusson az Ung völgyében, Lengyelország felé húzódó stratégiai fontosságú vasúti- és közúti útvonalak megfelelő védelmének biztosítására. Katonai szempontból ugyanis fokozott igény lépett fel a korábbi kárpátaljai határincidensekhez hasonló esetek megelőzésére, az ott folyó forgalom védelmére. A Lengyelországgal való együttműködésre pedig nagyon komoly tervek voltak Magyarországon (a hadiipari együttműködést is beleértve).

Egy korabeli jelentésben általánosan egy 12 kilométeres sáv szerepel elfoglalandó szlovák területként.² Mivel igyekeztek természeti akadályokra felzárkózni, ezért nagyságrendileg mintegy 15–20 km-es előretörésre került sor.

Délien ez az Ung folyó vonala volt egy nyugati irányú folyókanyarulatban, középen pedig az Ungba torkolló Halas (Okna)-patak vonala. Északon, ahol természetes vízi akadály nem volt, nagyjából a Kiskolon–Kispereszlő vonal volt az elérendő cél a magyar csapatok számára.

A szlovák historiográfiában szereplő „nagy megoldás”, a Poprádig terjedő esetleges előretörés tervével jómagam semmilyen magyar katonai tervben és dokumentumban nem találkoztam, erre előkészületek sem történtek. A Poprádig terjedő terület Kárpátaljához csatolása ruszin politikusoknál merült fel a ruszinok lakta területek egyesítésének igénye okán.³

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

² HM HIM HL Vkf. 1939. 5. oszt. 80.710/20/el. Hughes távirat.

³ Lásd erről pl. Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944 Galánta-Dunaszerdahely Fórum Intézet, 2002. 26. o., Botlik József: Ruszin vagy ukrán? Bródy András és Volosin Ágoston/Avgusztin politikai pályájának összevetése. In: A magyar ukrán közös múlt és jelen: összekötő és

Nagyobb terület elfoglalásához konkrét javaslat magyar diplomáciai vonalról érkezett. Hory András, a varsói magyar követ 1939. március 15-én 13:20-kor küldött egy számjeltáviratot Kánya Kálmán magyar külügyminiszternek. Ebben megjegyezte azt, hogy a Kárpátalja visszacsatolásával kapcsolatos katonai műveltek „*diplomáciai előzményeit nem ismerem, és nem tudom, hogy csapataink meddig szándékoznak előnyomulni, mégis bátorkodom javasolni, hogy (...) valamely ürügy alatt akciónkat ruszin adminisztratív határokon túl terjesszük ki, és [a] homonnai vasútvonalat szálljuk meg. Ez még Szlovenszko elismerése előtt most volna lehetséges.*”⁴ A kérdéses térségben, Homonnától északi irányba, Mezőlaborcon át lengyel területre is vezet egy vasúti szárnyvonal.

A határ ilyen mérvű kitolását a nagykövet feltehetően lengyel sugallatra javasolta, mivel Lengyelországnak az volt az érdeke, hogy a déli határait minél hosszabb szakaszon biztonságban, magyar kézben tudja. (Ebbéli aggodalmaik nem is voltak alaptalanok, mivel Szlovákia is részt vett a Lengyelország elleni támadásban 1939 szeptemberében.)

Megemlítendő még, hibás a „kis háború” kifejezés bevett alkalmazása is, hiszen ezek térben és időben erősen korlátozott hadműveletek voltak és a diplomáciai kapcsolatok sem szakadtak meg a két ország között.⁵

A résztvevő felek

A hadműveletek második fázisában a frissen önállósuló Szlovákia még szervezés alatt álló fegyveres erőinek részei vettek részt a magyar csapatok elleni küzdelemben. A frissen önállóvá váló szlovák haderő legsúlyosabb problémája az akut tiszthiány volt, mivel a csehszlovák haderő tisztikarának kevesebb, mint öt százaléka volt szlovák nemzetiségű. Ezért próbáltak is cseh nemzetiségű tiszteket rávenni a szlovák haderőben való szolgálatra, eggyel magasabb tiszti rendfokozatot felkínálva nekik, mint amelyet elértek Csehszlovákia felbomlásakor. Részben a szárazföldi haderő, részben pedig az intenzíven alkalmazásra kerülő szlovák légierő került bevetésre a magyar csapatok ellen (mindkettő még az eredetileg a csehszlovák haderőtől megörökölt alakulatok keretei között).⁶ A harcokban – a legújabb szlovák szakirodalom szerint – a szlovák szélsőjobboldali félkatonai szervezet, a Hlinka-gárda állománya szervezett formában gyakorlatilag nem vett részt.⁷ Ezt a téma szakértője azzal egészítette ki, hogy a Hlinka gárda intenzív toborzást végzett, melyre három nap alatt nagyszámú önkéntes jelentkezett (több mint 50 000 fő). A bevetésre kerülőket azonban katonai alakulatokhoz küldték. A Hlinka gárda alakított ugyan néhány saját, önkéntes zászlóaljat – mely csapattestek valójában századerejűek voltak –, ezeket azonban a szlovák haderő fegyverezte és szerelte fel, tartalékos tisztek, vagy tiszthelyettesek irányítása alatt álltak, és így gyakorlatilag megkülönböztethetetlenek voltak a szlovák haderő egységeitől. Két ilyen „zászlóaljat” március 25-én a keleti határra irányítottak a konkrét harcok övezetébe,

elvásztó fehér „foltok”. Beregszász-Ungvár, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, 2011. 21. o.

⁴ Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936-1945. III. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970. 441. sz. irat, 568. o.

⁵ A kérdés tárgyalásáról lásd még bővebben Janek István: A szlovák-magyar „kis háború” története és eseményei 1939 márciusában. In: Történelmi Szemle 2001. 3–4. sz. 299–313. o.

⁶ A szlovák haderőnek a konfliktusban történt részvételéről lásd az erről készült összefoglaló jelentést: VHÚ-VHA (Pozsony) 1939 zprav 20836.

⁷ A Hlinka gárda működéséről a „malá vojna” alatt lásd Sokolovič, Peter: Hlinkova Garda 1938–1945. Bratislava, Ústav pamäti národa, 2009. 149–163. o.

további kettőt a déli határra (mert feltehetően onnan is számítottak támadásra), de március 27-re teljesen a szlovák haderőbe integrálták őket. Így a Hlinka gárda a harcban önállóan valóban nem vett részt, de a toborzásban és szervezésben igen, és a gárda egyes tagjai a szlovák haderő katonáiként részt vettek a konfliktusban.⁸

Magyar oldalról a kárpátaljai hadműveletek második fázisában már a hátszorból Kárpátalja visszacsatolására mozgósított, ekkorra felvonult nagyobb harcértékű seregtestek is bevetésre kerültek. Ezek közül leginkább azok, melyeket a magyar hadvezetés eddig Kárpátalja „túlsó végébe”, a Felső-Tisza völgyébe csoportosított, mivel Kárpátalja visszacsatolásakor a térségben román beavatkozásra számított, mely elmaradt.

Külön kiemelő, hogy ebben a távoli, viszonylag nehezen megközelíthető térségben lezajló konfliktusban gyors reagálási képességeik miatt kiemelt szerepet játszottak mindkét fél légierői. A szlovák légierő legfontosabb keleti bázisán, az iglói reptéren a II/3. repülőosztály négy százada állomásozott, melyek intenzíven alkalmazásra kerültek a konfliktusban (a 45. és 49. vadászrepülő-századok összesen 20 Avia B.534 vadászrepülőgéppel, míg a 12. és 13. közelfelderítő-századok összesen 15 Letov Š.328 közelfelderítő repülőgéppel rendelkeztek). Magyar oldalról az I/1. vadászrepülő-osztály települt át északkeletre, melynek három százada összesen 27 Fiat CR.32-essel rendelkezett. Közülük az Ungvárra települt I/1. vadászrepülő-század játszott a legfontosabb szerepet a konfliktusban. A bombázók közül a pápai III. osztály két százada települt át Debrecenbe (18 Junkers Ju 86-os kétmotoros bombázóval). A felderítő feladatokat az I. távfelderítő-osztály He 70 K típusú gépei Kecskemétre, illetve kitelepülve Budaörsre, valamint a VI. közelfelderítő-század Heinkel He-46 E-2/Un típusú gépei látták el Ungvárról (néhány közelfelderítő bevetést a miskolci VII. közelfelderítő-század is repült).⁹

A hadműveletek végrehajtására kijelölt magyar alakulatok 1939. március 22-én fél tizenkettő tájban kaptak parancsot a megindulási állásaik felvételére, hogy másnap hajnali ötkor benyomuljanak az elfoglalandó területekre. Délen a 2. lovasdandár (parancsnok Miklós Béla ezredes), középen a 2. gépkocsizó dandár (parancsnok Horváth Sándor ezredes), északon a 9. önálló gyalogdandár (parancsnok Székely János tábornok) hajtotta végre az előrenyomulást. Március 23-án hajnalban 5 órakor indult meg a támadás, délen 8:10-ig, középen 7:45-ig elérték a kijelölt célokat, ebben a két szektorban gyakorlatilag fegyveres ellenállással nem találkozva, puskalövés nélkül foglalták el a magyar csapatok a kijelölt területeket. Északon a kijelölt területek elfoglalása ennél jobban elhúzódott, és nem is zajlott le teljesen ellenállás nélkül, bár itt is csak néhány kisebb összecsapás történt, ezek közül is a legjelentősebb nem tűzharc, hanem dulakodás volt Ugarnál a lefegyverezendő szlovák erőkkel. A harccsoportok részletes tevékenysége és az általuk elfoglalt területen vívott összecsapások részleteiben az alábbiakban kerülnek bemutatásra.

A déli szektor

A déli szektor elfoglalásának feladatát Miklós Béla ezredes 2. lovasdandára kapta (1. és 2. huszárezredek, valamint 15. és 16. kerékpáros zászlóaljak). A jelentős részben Munkács, illetve a Felső-Tisza térségében álló dandár március 22-én 11:26-kor kapta a Kárpát-csoport parancsát, hogy haladéktalanul meneteljen Ungtarnóc, Nagykapos és Nagyszelmenc térségébe, ahonnan március 23-án hajnali 5 h-kor indulva vegye birtokba az Alsóhalas-dél, Bunkós, Sárosremete, Sárosmező, Prépostsági tanya, valamint az Ung folyó vonala által

⁸ Pavel Mičianik szíves közlése alapján.

⁹ Lásd erről részleteiben B. Stenge, Csaba: Baptism of fire. The first combat experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force, March 1939. 19–23. o.

határolt területet. Ez gyakorlatilag legdélebbre az Ung folyó kanyarulata, attól északabbra nagyjából az Ungba betorkolló Halas-patak vonala volt.¹⁰

A 2. lovasdandárt az elrendelt átcsoportosítás jelentős menetteljesítmények elé állította, mivel átlagosan az 1. huszárezred 100, a 2. huszárezred és lovas tüzérsztálya 120, a 15. kerékpáros zászlóalj 50, míg a 16. kerékpáros zászlóalj 180 km-es menettel számolhatott, ráadásul a szóban forgó alakulatok zöme a rossz, hófúvásos időben március 20-án és 21-én is napi kb. 35–40 km-es meneteket hajtott már végre. A fentiek figyelembevételével a lovasdandár parancsnoksága csak az 1. huszárezreddel és gépvontatású tüzérsztályával, valamint kisharckocsi századával, továbbá a 15. kerékpáros zászlóaljjal számolhatott, mint olyan csapattestekkel, melyek március 23-án reggel 5 h-ig beérkeznek kiindulási állásaikba, és részt tudnak venni az előretörésben. A 2. huszárezred és lovas tüzérsztálya, valamint a 16. kerékpáros zászlóalj beérkezésével csak március 23-án délelőtt számíthattak.

A március 23-án hajnali 5 h-kor meginduló előrenyomulás során ebben a szektorban a lovasdandár erői puska lövés és ellenállás nélkül, reggel 8:10-re elfoglalták a számukra kijelölt területet. Legtöbb esetben az elfoglalt településeken lévő, államvédelmi őrséghez tartozó csendőr és pénzügyőr alegységeket laktanyáikban fegyverezték le. Ezek állománya sok esetben zömében még cseh és morva nemzetiségű volt, akik teljesen passzív magatartást tanúsítottak. Így például Lakárd községben Mosonyi György törzsfőnök, a 15. kerékpáros zászlóalj szakasparancsnoka mindössze két embert maga mellé véve foglalta el a helyi csendőrlaktanyát, ahol 15 foglyot ejtett, majd Bezőre előretörve annak a községnek a csendőrségét is elfogta (itt még legalább 5–8 fő foglyot ejtett).¹¹ Zahar község csendőrségét a 15. kerékpáros zászlóalj parancsnoka, Oszlányi Kornél alezredes személyesen fegyverezte le.¹² Ezalatt az 1. huszárezred pálóci laktanyába behatoló alegységei 35 fő csendőrt és pénzügyőrt ejtettek foglyul, jelentős mennyiségű fegyvert is zsákmányolva.¹³

Az Ung folyókanyarulatában biztosító 1. huszárezrednek a folyót átlépnie még felderítő járőrökkel sem volt szabad. Így az elfoglalt terület biztosítása részükről teljesen passzív jelleget öltött, és a túlsó fedett megközelítést lehetővé tévő jelentős erdői, valamint a folyókanyarulatból eredő oldalazó-, illetve keresztűz lehetősége valósággal csábította a szlovák felet egy Pálóc elleni vállalkozás végrehajtására, melyre másnap sor is került.

Március 24-én a szlovákok mintegy századerőben, tüzérségi tűztámogatással vállalkozást hajtottak végre Pálóc irányában. A Pálóctól északnyugatra fekvő Kápolnai híd térségét a túlsó erdő rejtekében könnyen megközelítették, majd az itt védekező tábori őrsöt keresztűz alá vették, mely kénytelen volt Pálóc északi szélére visszavonulni. Ezt követően egy szakasznyi szlovák erő az Ungon is átkelt, azonban két, megfelelő tűztámogatással ellentámadásra induló huszárszakasz megfutamította őket. A szlovákok visszavonulását ismét jelentősen segítette a túlsó erdő. A szlovák vállalkozók két halottat – akik közül az egyik kiváló helyismerettel rendelkező pálóci lakos volt –, két géppuskát és egyéb hadianyagot hagytak hátra a Kápolnai híd környékén. A huszárok vesztesége öt sebesült volt.¹⁴

14 h körülre Pálóc körzetében a földi harcok véget értek, 14 h 30-kor a szlovák tüzérség is befejezte a tüzelést. Ekkortájt azonban északnyugat felől megjelent egy hatgépes szlovák repülő kötelék (három Letov.Š328 közelfelderítő–könnyűbombázó és három Avia B.534

¹⁰ A 2. lovasdandár tevékenységéről lásd részleteiben: A 2. lovasdandár működése Kárpátalján. Magyar Katonai Szemle 1939/III. 1–17. o.

¹¹ HM HIM HL Kit. 1. doboz 539. sz., A 2. lovasdandár működése i. m. 4. o.

¹² HM HIM HL Kit. 1. doboz 595. sz.

¹³ A 2. lovasdandár működése i. m. 4–5. o.

¹⁴ Uo. 6–11. o.

vadászpülógép), mely aztán déli, délkeleti irányban eltűnt. A lovasdandár parancsnoksága jelentette a kötelék felbukkanását a Kárpát–csoport parancsnokságának, feltehetően ennek hatására riasztották rájuk az ungvári reptérről az 1/1. vadászpülő-század kilenc Fiat CR.32-es vadászgépét. Kb. 20 perc múlva a szlovák gépek ismét felbukkantak, és bombatámadást hajtottak végre a lovas tüzérszázad Pálóc déli szélén épp állába menő egyik ütege ellen, melynek négy lóva megsebesült. Ebben a pillanatban bukkant fel az 1/1. vadászpülő-század kilenc CR.32-ese, melyek a Pálóc feletti légi harcban saját veszteség nélkül gyakorlatilag megsemmisítették a szlovák köteléket. A hat szlovák gépből csak egy Letov tudott iglói bázisán leszállni, a többi öt gép lezuhant, vagy kényszerleszállt.¹⁵

Az 1. huszárezredet a 16. kerékpáros zászlóalj március 24-én estig felváltotta a déli szektor legdélebbi szakaszán, itt már nem zajlottak összecsapások a továbbiakban.¹⁶

A déli szektor északi felén, a Halas-patak mentén védőállásban lévő 15. kerékpáros zászlóaljat komolyabb szlovák támadás nem érte. Ennek ellenére járőrharcok itt is zajlottak. Március 24-én egy ilyen összecsapás során a zászlóalj géppuskás-századának parancsnoka a távbeszélő szakasz parancsnokával együtt szlovák fogságba került (utóbbi sebesülten). A nap folyamán két kerékpáros is megsebesült, egyikük haslövéllel olyan súlyosan, hogy sebesülésébe öt nappal később az ungvári kórházban belehalt.¹⁷

Március 28-án hajnalban zajlott az utolsó jelentősebb összecsapás a déli szektor legészakibb szárnyán, Bunkóstól északra. Itt a 15. kerékpáros zászlóalj egy tábori őrsét nyugat-északnyugatról, Felső-őrőse irányából 3 órakor egy szlovák szakasz közelítette meg. A kibontakozó tűzharcban az őrs parancsnoka hősi halált halt. A részekkel az őrs megkerülésére is kísérletet tevő szlovák szakasz a magyar tartalékok beavatkozására visszavonult Sáro-őrőse irányába. A vállalkozást szlovák tüzérségi tűz is támogatta, melynek gránátjai Bunkóson két házat felgyújtottak.¹⁸

A középső szektor

A középső szektor elfoglalásának feladatát a 2. gépkocsizó dandár kapta meg, melynek csapattestei (4. és 6. gépkocsizó zászlóaljak, felderítő zászlóalj, 12. és 14. kerékpáros zászlóaljak) március 22-én még a Felső-Tisza völgyében voltak, a román határral szemben (a dandárparancsnokság ekkor Beregszászon települt). Itt március 22-én délelőtt 11 órakor kapták meg a parancsot, hogy vonuljanak el Ungvárra, ahonnan március 23-án reggel 5-kor indítsanak támadást Szobráncon át Alsóhalas és Felsőhalas birtokbavételére (ez is még a Halas-patak vonala volt). A dandár két lépcsőben vonult el Ungvárra, az egyik Munkácson át, a másik Vásárosnamény–Csap irányában. Ez utóbbi, kisebb kerülőt jelentő útvonalat feltehetően a Munkács–Ungvár útszakasz túlterheltsége miatt választották.¹⁹

¹⁵ Lásd erről részleteiben B. Stenge, Csaba: Baptism of fire i. m. 42–44. o.

¹⁶ A 2. lovasdandár működése i. m. 14. o.

¹⁷ HM HIM HL Kit. 1. doboz 429. sz.

¹⁸ HM HIM HL Kit. 1. doboz 898. sz., A 2. lovasdandár működése i. m. 15. o., Sőregi Zoltán–Végső István: Gyorsan, bátran, hűséggel. A m. kir. „Balogh Ádám” 15. honvéd kerékpáros zászlóalj története. Budapest, Timp, 2009. 76–77. o.

¹⁹ Osztovics Ferenc: Kárpátalja felszabadítása, különös tekintettel a 2. gépkocsizó dandár ténykedésére. In: Magyar Katonai Szemle 1939/IV. 53–54. o.

Március 23-án hajnali 4:30-kor a dandár csapatai tervszerűen felvették az elrendelt támadó csoportosítást, majd 5 órakor megindultak, és teljesen ellenhatás és ellenállás nélkül, 7:45-ig elfoglalták a számukra kijelölt területeket.²⁰

Március 24-én a középső szektorban került sor a legintenzívebb összecsapásokra: itt indították legjelentősebb támadásukat is a szlovák szárazföldi erők, illetve sorozatos légitámadásokat is végrehajtottak a szektorban a magyar erők ellen.

A nap folyamán a középső szektorban végrehajtott légitámadások következtében a 2. gépkocsizó dandár érzékeny személyi veszteségeket szenvedett. A dandár állományából számos sebesültön túl Szobráncnál a tűzérosztály 1. ütegéből és a felderítő zászlóaljból öt, Alsóhalasnál a felderítő zászlóaljból és a 14. kerékpáros zászlóaljból két,²¹ míg Tibánál a 6. gépkocsizó lövész zászlóaljból hat fő halt hősi halált, vagy kapott halálos sebet (melybe később az ungvári kórházban halt bele). Egy ellátó alakulat (a 106. hadtáp zlj. 3. százada) további három hősi halottat veszített a Szobránc és Tiba közötti úton. Egy további civil halottja is volt a légitámadásoknak Szobráncon. A légicsapások járművesztéseket is okoztak Szobráncon: egy Hansa-Lloyd féllánctalpas tűzérési vontató és két teherautó megsemmisült. A veszteségeket a szlovák repülők sem tudták elkerülni: ebben a szektorban az 1/1. vadászrepülő-század Fiat CR.32-esei egy reggeli légi harcban lelőttek két Avia B.534 vadászgépet (az egyik gép pilótája meghalt). Később a légvédelem lelőtt még egy Aviát, mely Nevickénél hajtott végre kényszerleszállást, és pilótája fogságba esett.²²

Az intenzív szlovák légitámadások kikapcsolására március 24-e délutánján a 3/II. bombázó-osztály köteléke csapást mért az iglói repülőtérre is. A saját veszteség nélkül végrehajtott légitámadás számottevő kárt okozott a reptéren, bár teljesen nem helyezte azt üzemén kívül. A reptéri létesítményeken túl a földön megsérült 12 repülőgép, és életét veszítette öt katona, valamint öt civil (három további civil személy később halt bele a légitámadás során szerzett sérüléseibe). A reptér elleni légitámadást követően a szlovák légierő támadóbevetései megszűntek.²³

1939. március 24-én az intenzív légi aktivitás mellett a szárazföldi erők is több összecsapást vívtak a középső szektorban.

Az első támadást a szlovák erők délelőtt indították a középső szektor északi szárnyán, az Ubrezstől északra lévő erdő és Németvágás területéről Jeszenő és Felsőhalas felé. A Jeszenő felé támadó csoportot már a rájuk lött tűzérési és gyalogsági tűz megállította. Felsőhalast két szlovák szakasz megközelítette, akiket a dandár vezérkari főnöke által írt összefoglaló szerint helyi civil ruhás fegyveresek is támogattak, akik segítségével az itt védő magyar szakasz bekerítésbe került, melyből déli irányban vágta ki magát. Ezt követően, a tartalékok bevetésével ellentámadás indult, melyben Ansaldo kisharckocsik is részt vettek a dandár kisharckocsi-századából. A magyar kisharckocsik feltűnésére a szlovák erők rendezetlenül visszafutottak Felsőhalasról a Németvágástól északra lévő erdőbe.²⁴

Még egy szlovák támadás indult ezen a napon a középső szektorban, a Nagymihály–Szobránc út mentén, mely a legjelentősebb nyugat-keleti irányú út volt a térségében. Ez egy jelentős

²⁰ Uo. 57. o.

²¹ Az egyik alsóhalasi halott egy polgári gépjárművezető volt, akit feltehetőleg a bevonultatott civil járművel együtt alkalmaztak. Lásd erről HM HIM HL Kit. 1. doboz 84. sz.

²² A légitámadásokról lásd részleteiben B. Stenge, Csaba: Baptism of fire i. m. 40–46. és 95. o., Osztovics i. m. 57–58. o.

²³ Az iglói reptér elleni légitámadásról lásd részleteiben B. Stenge, Csaba: Baptism of fire i. m. 60–66. o., valamint Petrik, Ján: Spišská tragédia. Matin, Matica slovenská, 1999.

²⁴ Osztovics i. m. 58–60. o.

erők bevetésével végrehajtott felderítő vállalkozásnak tekinthető. A szlovák erők öt, korábban cseh nemzetiségű katonák által üzemképtelenné tett Tatra OA vz.30 páncélgépkocsit tudtak üzemképesé tenni, személyzettel ellátni és bevetni, mintegy századerejű kísérő gyalogsággal, akik a fenti út mentén törtek előre, míg bele nem ütköztek az Alsóhalasnál kiépített magyar védelembe. Itt a 14. kerékpáros zászlóalj egy 3,7 cm-es páncéltörő ágyúja kilőtte az egyik páncélgépkocsit (melynek személyzetéből egy fő elesett, két fő megsebesült), és egy továbbit is megrongált. A megzavarodó, majd rendetlenül visszaözlő szlovák kísérő gyalogság elkerülte a súlyos veszteségeket, mivel a magyar védelem tüzeszközei – beleértve a géppuskákat is – a páncélgépkocsikra összpontosították tüzüket.²⁵

Másnap, március 25-én délelőtt ismét a Nagymihály–Szobránc úton nyomult előre Alsóhalas felé két szlovák Tatra T27 típusú teherautó, mely egy páncéltörő tüzér szakaszt szállított (két, KPÚV vz.37 típusú, 3,7 cm-es páncéltörő ágyúval). Ez a szakasz egyébként nem támadást kísérelt meg, hanem eltévedt és dél helyett kelet felé haladva belefutott az alsóhalasi magyar védőállásokba. Ugyanaz a magyar 3,7 cm-es páncéltörő ágyú nyitott tüzet ismét, és gyorsan kilőtte mindkét teherautót, melyek a rajtuk szállított páncéltörő ágyúkkal és lőszerrel együtt elégték. A szlovák szakaszból négyen hősi halált haltak, hatan megsebesültek. A sikeres páncéltörő ágyú irányzóját, Tóth Lajos őrvezetőt – aki már március 16-án, a Felső-Tisza völgyében is eredményesen küzdött – a Magyar Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki.²⁶

A középső szektorban a szlovák erők március 26-án délelőtt még egy vállalkozással próbálkoztak Felsőhalas irányába, de a rájuk lött tüzérségi tűzre már nagyobb távolságból visszavonultak. A középső szektorban ezzel a harcok véget is értek, és március 30-án estig a 2. gépkocsizó dandárt is felváltotta állásaiban a 7. önálló gyalogdandár.²⁷

Az északi szektor

Északon a 9. önálló gyalogdandár (a 17. és 38. gyalogezredekkel), alárendeltségében a 28. határvadász-zászlóalj kerékpáros századával és a 13. kerékpáros-zászlóalj kisharckocsi-szakaszával hajtotta végre az előrenyomulást.²⁸

Az északi szektorban két irányban indultak meg a magyar csapatok: Kisberezsnától északnyugati irányban az Ublya-patak völgyében Ugar, és azon keresztül Ladomér, illetve Kelen irányába, illetve ettől északabbra, Nagyberezsnától északnyugati irányban az Ulicskapatak völgyében Utcás és Végaszó irányában, valamint az Utcástól északkeletre, a Zbojipatak mentén fekvő Harcos falucska felé.

Az ugar-i irányban került bevetésre a 9. önálló dandár harccsoportjának zöme Szécsy Imre ezredes, a 17. gyalogezred parancsnoka vezetésével. Itt Ugarnál felderítőosztag élként az alárendelt 28. határvadász-zászlóalj kerékpáros százada – a zászlóaljparancsnok, dr. Murányi Mátyás alez. személyes vezetésével – lerohanta a meglepett szlovák katonákat, és némi dulakodást követően száznál több foglyot ejtett, valamint sok hadianyagot zsákmányolt.²⁹

²⁵ Lásd erről bővebben B. Stenge Csaba: A magyar páncéltörő tüzérség tűzkeresztsége – 1939. március, Kárpátalja. In: Haditechnika 2014/1. 43. o.

²⁶ Uo. 43–44. o., Androvič, Štefan: O podiele pozemného vojska na odrazení horthyovskej agresie na východe Slovenska v marci 1939 V. In: Obrana 1996. apríla 20, 7. o.

²⁷ Osztovics i. m. 61. o.

²⁸ Az északi szektor hadműveleteiről lásd részleteiben Csima János (összeáll.): Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938-1945) Budapest, HM Központi Irattár, 1961. 31–32. o., valamint Molnár András–Szabó Péter: Zalai honvédek Kárpátalján. Zalaegerszeg, MNL Zala Megyei Levéltára, 2016.

A felderítőosztag Ugartól északra ütközött először fegyveres ellenállásba, ahol a szlovákok rövid tűzharc után visszavonultak. A felderítőosztag mögött a dandár zömének előosztága a Tóth Imre őrnagy vezette 38/I. gyalogzászlóalj volt, melynél szlovák parlamenterek többször is a harc beszüntetését kérték – feltehetően részben időhúzási céllal –, mire a zászlóalj parancsnoka feltétel nélküli megadást követelt. A válasz megadásáig, 17 óráig ideiglenes tűzszünetben állapodtak meg. Ezt követően a dandár már nem nyomult előre a nap folyamán, és a szlovákok is beásták magukat. A dandár főerői a Ladomér–Kelen–Kálnarosztoka körzetben biztosított elhelyezést foglaltak el. Szécsy ezredes csoportja összességében mintegy 200 foglyot ejtett a nap folyamán.³⁰

A 9. önálló dandár északi szárnyán az Ulicska-patak völgyében támadó északi oszlop élén a 13. kerékpáros-zászlóalj kisharcokosi-szakasza haladt. Ez a harccsoport ellenállás nélkül fegyverezte le az Utcásban álló szlovák erőket, és foglalta el Utcás, Végaszó, valamint Harcos községeket.

A legkomolyabb ellenhatás március 23-án az északi szárnyon a levegőből érte az itt előrenyomuló magyar erőket. A szlovák Letov.Š328 közelfelderítő–könnyűbombázó és Avia B.534 vadászrepülőgépek mintegy tíz támadóbevetést repültek a 9. önálló gyalogdandár ellen a délután folyamán főleg Utcás térségében, de Nagybereznát is támadták. A támadások okoztak lövészteségeket (legalább tíz lovat ért különböző fokú sérülés, ezek közül néhány biztosan elpusztult), és néhány könnyebb sebesült mellett két katona kapott olyan sebet a ledobott repeszbombák szilánkjaitól, melybe később belehalt (egyikük már másnap). Ezzel szemben a szlovák támadókat a légvédelemre beállított magyar géppuskák szinte megtizedelték: a tíz, légitámadást végrehajtó repülőgépből két Avia megsemmisült (mindkettő pilótája meghalt, köztük Utcástól északra lezuhanó gépében Ján Svetlík hadnagy, a 45. vadászrepülő-század parancsnoka), további öt Avia és két Letov megsérült, valamint egy további pilóta is súlyos sérüléseket szenvedett.³¹

Március 24-én a szlovák erők az északi szárnyon is több, kisebb támadást kíséreltek meg a Kiskolontól délkeletre lévő Dolina (Völgyes) térségében, illetve a környező magaslatokon a 38/I. zászlóalj biztosító részei ellen, de a magyar erők visszaverték támadásaikat. E nap délelőttjén a 17/III. zászlóalj Kálnarosztokától északnyugatra állásban lévő 8. puskásszázada is tűzharcot vívott a szlovákokkal. Miután a Kálnarosztokából Takcsány felé vezető utat uraló 370-es magassági pontról golyószórótűzet nyitottak rájuk, a zászlóalj parancsnoka, Oltay Jenő alezredes a magaslat birtokbavételére utasította a századot, melyet az veszteségek nélkül végre is hajtott. Március 25-én a szlovákok megpróbálták visszafoglalni a 370-es magaslatot, azonban Oltay alezredes a 17/III. zászlóalj zömével a megtámadott század segítségére sietett, a támadást visszaverte, sőt a 370-es magaslattól nyugatra lévő, harcászatiilag fontos Kosutovica 443-as magassági pontot (Bak-tető) is elfoglalta.³²

Március 26-án a 38/I. zászlóalj arra kapott parancsot, hogy foglalja el Kiskolont, és a környező magaslatokat. A nehéz terepen a délutáni támadás során a magyar csapatok előbb a Kiskolontól nyugatra lévő 354-es magassági pontot foglalták el, majd a településtől észak-északnyugatra fekvő Cerbania (Cserbánya) 434-es magaslatot is. Ezekben a harcokban kapott halálos sebet Szabadi Béla karpaszományos őrmester, a 38/1. puskásszázad II. szakaszának

²⁹ HM HIM HL Kit. 1. doboz 495., 543. és 714. sz.

³⁰ HM HIM HL Kit. 1. doboz 765. sz.

³¹ A légitámadásokról, azok hatásáról lásd részleteiben B. Stenge, Csaba: Baptism of fire i. m. 31–34. o.

³² HM HIM HL Kit. 1. doboz 588. sz.

parancsnoka, akit posztumusz a Magyar Arany Vitézségi Éremmel tüntettek ki (ezen a napon még egy magyar katona elesett az északi szektorban).³³

Az északi szektorban március 27-én is szórványos harcok folytak, és ezen a napon is hősi halált halt itt egy magyar honvéd a Kiskolontól északra fekvő 420-as magassági ponton a 17/7. puskásszárad állományából, szlovák tüzérségi tűz következtében.³⁴

Az összecsapások ezzel nagyjából véget értek, mivel ezen a napon Budapesten megalakult az a magyar–szlovák vegyes bizottság, melyet az Ung folyótól a lengyel határig terjedő magyar–szlovák határ kijelölésére alakítottak. A bizottság április 4-én fejezte be tárgyalásait és rögzítette a határvonalat. Ennek megfelelően 1939. április 7-én az északi szektorban a 9. önálló gyalogdandár kijelölt alakulatai bevonultak az eddig elfoglalt területtől északra, illetve északnyugatra fekvő Takcsány, Jármos, Cirókafalu és Zellő községekbe.³⁵

³³ A március 26-ai harcokban jelentett további egy fő hősi halott a hivatalos jelentések szerint 26-án esett el, de lehetséges, hogy ő valójában előző nap halt meg a Kosutovica magassági pontért vívott harcokban. Szabadi kitüntetési felterjesztését lásd HM HIM HL Kit. 1. doboz 725. sz.

³⁴ HM HIM HL Kit. 1. doboz 884. sz.

³⁵ Janek i. m. 308–311. o.